

sed Judæorum. Act. 17, v. 5: *Cam venissent Salaman, prædicabant verbum Dei in Synagoga Judæorum.* Et cap. 18, v. 1: *Factum est autem Ieonii, ut simul introirent in Synagoga Judæorum.* Et cap. 17, v. 1: *Venerunt Thessalonicam, ubi erat Synagoga Judæorum.*

Quæres 6° an omnes Synagoga edificata fuerint à solis Judæis?—Resp. Non omnes; nam etiam Gentiles, qui bene affecti erant ergà Judæos, solebant Synagoga pro illis extruere: Habemus exemplum in Cæsarione, de quo seniores Judæorum ad Christum Luc. 7, v. 4-5: *Dignus est ut locillit præstes; diligit enim gentem nostram, et Synagoga ipse edificavit nobis.*

Epilogus hujus capituli.—Ite obiter notandum est, instrumenta divini cultus, de quibus actum est hæcibus, fuisse magni momenti apud Deum et homines, quod ex triplici capite colligi potest. 1° Ex parte ipsius Dei; nam ipse speciatim mandavit fieri tabernaculum, Arcam, propitiarium, et alia instrumenta, quæ recensimus. 2° Ex parte Judæorum, qui fuerunt valde prompti ac liberales in faciendis expensis, quæ ad fabricam erant necessaria. Exodi 35, v. 20 et seq.: *Egressaque omnia multitudo filiorum Israel de conspectu Moysis, obtulerunt mente promptissimè atque devotè primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testamini, quidquid ad cultum, et ad vestes sanctas necessarium erat, tiri; cum mulieribus præbuerunt arimulas et inanes, annulos et dextralia, etc.* 3° Ex parte gentilium, quæ et ipsi, ex instinctu Dei, multa conferbant ad promovendum Dei cultum, ut Cyrus rex Persarum, de quo 1 Esdræ 1, v. 2: *Hæc dicit Cyrus, rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus caeli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa.* Et Seleucus, rex Asiae, ac alii vicini reges, de quibus 2 Mach. 5, v. 4 et seq.: *Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam aditæ optimè custodirentur, propter Oniam pontificem pietatem, et animas odio habentes mala, fiebat ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum dicerent, et templum maximis muneribus illustrarent, ita ut Seleucus, Asia rex, de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.*

Hinc discant christiani pontifices, reges, subditi, quid sui officii sit in promovendo Dei cultu. Pontifices imitentur Oniam in pietate; reges, Cyrus et Seleucum in liberalitate; subditi, populum Israeliticum in conferendis expensis. Nisi hoc faciant, eveniet ipsis quod Judæis, quando defecerunt à cultu Dei, contigit: Jerusalem eversa est; templum incendio conflagravit; omnes in captivitate abducti sunt.

CAPUT XIV.

DE SACRIFICIIS MOISAICIS.

Sacrificia Moisaica tripliciter dividi possunt. 1° Ratione materiae. 2° Ratione formæ et finis. 3° Ratione temporis. Et quidem, ratione materiae dividuntur in victimas, oblationes et libamenta; ratione formæ ac finis in holocausta, hostias pacificas, et hostias pro peccato; ratione temporis, in jugs sacrificium, quod

quotidie, et in sacrificio agni paschalis, quod in Paschate, et in alia sacrificia, quæ in aliis solemnitatibus offerrebantur, de quibus dicam hoc ordine. 1° De victimis, immolationibus et libamentibus. 2° De holocaustis, hostiis pacificis, et hostiis pro peccato. 3° De jugs sacrificio. 4° De agno paschali. 5° De sacrificiis altarum solemnitatibus. 6° De igne, quo utebantur sacerdotes in sacrificiis. 7° Addam aliquid de sacrificio novi Testamenti, quod per sacrificia Moisaica fuit præfiguratum.

DE VICTIMIS, IMMOLATIONIBUS ET LIBAMENTIS.—Igitur ratione materiae, tripliciter erant sacrificia Moisaica. 1° Victimæ seu hostiæ; 2° Immolationes; 3° Libamenta. Erat enim triplex materia à Deo designata, quæ in Judæorum sacrificiis offerri poterat ac debebat. Primb, animalia, ut oves, capre, hosti, boves, vituli, columbe, passeres, tortures; secundo, fructus terræ, ut panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum vitæ, et triticum; tertio, liquores, ut sanguis, vinum, oleum, aqua; nec aliquid his ampliùs. Cum ergo fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia seu victima; cum ex fructibus terræ, immolatio; cum ex liquoribus, libamen seu libamentum. Erat autem diversus modus offerendi in hoc triplici rerum genere; nam animalia offerbantur macatione et combustione; fructus terræ, immolatione; liquores, effusione. Porrò, illa immolatio fructuum erant etiam varia; nam panis in frusta dissecabatur; simila, in sartagine, cilibano, vel craticula coquebatur; thus adolebatur; manipulus spicarum torrebatur; triticum conterebatur.

Ite quæri potest cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, liceret offerri in sacrificiis Moisaicis, quàm quæ jam numerata sunt?—Ratiō dabitur est, quia præter illa, sunt alia multò præstantiora. Optima autem quæque Deo offerenda sunt. Hinc sacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Cain, quia Abel obtulit de primogenitiis animalium, Cain verò non de primitiis frugum, sed de communibus frugibus.—Resp. In hæc debet nobis sufficere voluntas Dei, qui in lege Moisaicâ sic voluit et ordinavit. Nec tamen desunt rationabiles causæ, cur id factum sit; de quibus videri potest D. Thom. in 1-2, q. 101, et 105.

DE HOLOCAUSTO, SACRIFICIO PRO PECCATO, ET HOSTIA PACIFICA.—Ratione formæ ac finis erant etiam tripliciter sacrificium in lege Moisaicâ. 1° Holocaustum. 2° Sacrificium pro peccato. 3° Hostia pacifica. (Vide D. Thom. 1-2, q. 102, art. 5, ad 8. Holocaustum erant sacrificium perfectissimum, quia in eo tota oblate comburebatur, et in fumum resoluta, sursum ad Deum ascendebat; ita ut nihil inde eederet in usum humanum. Per hoc enim perfectissimè designabatur, omnia esse ipsius Dei, et omnia ad ipsius honorem referenda. Et in hunc finem erat positissimum institutum hoc genus sacrificii; tametsi interdum etiam pro peccato populi et sacerdotum offerri posset. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cadebat in usum sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescabantur. Per hoc significabatur (ut notat D. Thom.) quod expiatio

peccatorum fiat quidem à Deo, sed per ministerium sacerdotum. Solet autem offerri pro peccatis quibusdam externis, et pro peccatis commissis per ignorantiam, vel negligentiam circa caeremonias legis, Levit. 4, v. 1 et seq., et cap. 5, v. 1. Item pro peccato furti, perjurii, calumnie. Levit. 6 et 7. Porrò, sicut diversa erant peccata, et diversæ personæ, quæ peccabant, ita etiam diversa erant sacrificia pro peccato. Aliud enim offerbatur pro perjurio, aliud pro aliis peccatis. Similiter, aliud pro pontifice, aliud pro rege, aliud pro Synagoga, aliud pro privatis hominibus.

Hostia pacifica poterat ex duplici titulo offerri. 1° In gratiarum actionem, pro beneficiis à Deo acceptis. 2° Ad nova beneficia à Deo impetranda. Dividebatur autem in tres partes, quarum una comburebatur ad honorem Dei, altera cadebat in usum sacerdotum, tertia in usum offerentium. Per hoc significabatur, quòd salus hominis procedat à Deo, per directionem sacerdotum, et cooperationem illius qui salvatur.

Ab hæc divisione, quæ jam explicata est, partim differunt, quæ sacrificium dividunt in latreuticum, eucharisticum, imperatorium et propitiatorium. Latreuticum dicitur, quòd solum fit ad Deum colendum, testando ejus principatum, et nostram servitatem seu subjectionem. Hoc potissimum fit holocausto. Eucharisticum dicitur, quòd fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. Impetratorium, pro beneficiis accipiendis. Utrunque in veteri lege dicebatur *hostia pacifica*. Propitiatorium est, quod offertur pro peccatis, et pro peccatorum poenis ac flagellis avertendis. Hoc idem est, quod sacrificium pro peccato.

Adhuc tria notanda sunt ex D. Thom., q. 102, art. 3, ad 8 et 10. Unum est, quòd si confirmamus hæc sacrificia Moisaica inter se, ratione sanctitatis et præstantiæ, primum locum obtineat holocaustum; secundum, hostia pro peccato; tertium, hostia pacifica pro beneficio accepto; quartum, hostia pacifica pro beneficio accipiendi. Ratio est, quia hæc sacrificia instituta sunt ad cultum et honorem Dei. Ergo, quò major vel minor est obligatio colendi Deum, eò major vel minor dignitas est sacrificii, quò illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1° Propter infinitam ipsius majestatem. 2° Propter offensam in ipsum commissam. 3° Propter accepta beneficia. 4° Propter sperata beneficia. Ergo, juxta hunc ordinem, primo loco censeri debet holocaustum; secundo, hostia pro peccato; tertio, hostia pacifica pro beneficio accepto; quarto, hostia pacifica pro beneficio accipiendi. Idem ordo dignitatis colligi potest ex parte ipsius sacrificii. Nam holocaustum totum comburebatur in honorem Dei, cætera non item; ergo ex hæc parte, cæteri erant præstantius. Hostia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur, sed à solis sacerdotibus, non à populo, et in solo atrio, non alibi, et ipso die sacrificii, non alio. Hostia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat pars hostiæ pro peccato; partim comedebatur, non tamen à solis sacerdotibus, sed etiam à populo; nec in solo atrio, sed ubique in Jerusalem;

et in hoc erat inferior. Hostia pacifica pro impetrando beneficio, poterat comedi, non solum à populo, et extra atrium, sed etiam extra diem sacrificii. Poterat enim conservari in sequentem diem; in hoc erat infra sanctitatem hostiæ pro beneficio accepto (1). Alterum est, quòd, tametsi carnes victimarum sæpe venirent in usum sacerdotum et populi, ut jam dictum est, nunquam tamen sanguis aut adeps, Nam sanguis effundebatur ad credendum altaris in honorem Dei; adeps verò adurebatur igne. Hujus rei varias assignat causas D. Thomas. (Vide infra cap. 16.) Tertium est, quòd, tametsi pro diversitate peccatorum diversa fuerint instituta sacrificia, non tamen servaretur illa proportio ut quò majus esset peccatum, eò præstantior esset res oblata in sacrificio; sed contra potius, quò majus esset peccatum, eò vilior species animalis offerbatur, ut ex Rabbi Moysè notavit D. Thomas. Nam capra, quod est vilissimum animal, offerbatur pro idololatris, quod est gravissimum peccatum. Pro ignorantia verò sacerdotum, offerbatur vitulus; pro negligentia principis hircus. (Levit., 4, et seq.)

DE JUGS SACRIFICIO, QUO QUOTIDIE OFFEREBATUR.—Judæi ex præcepto divino, jubebantur quotidie offerre duos agnos à mœulis, et quidem immaculatos in holocaustum, alterum manè et alterum vespere; et cum illis similia comensaret oleo, et vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur *jugs sacrificium*, vel *holocaustum sempiternum*, quia quotidie fiebat, et nunquam intermittebatur. Sic enim legitur Exod. 29, v. 38 et seq.: *Hæc est quod facies in altari: agnos amictulos duos per singulos dies jugiter; unum agnum manè, et alterum vespere, decimam partem similibus conspersæ oleo tuo, quod habeat mensuram quartam partem hin, et vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno. Alterum verò agnum offeres ad vespem juxta ritum matutinae oblationis, et juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis; sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constitutum ut loquar ad te. Et Num. 28, v. 5, 4: *Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: Agnos amictulos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum; unum offeretis manè, et alterum**

(1) Sacrificiorum significatio hæc erat: Sanguinis sparsione et effusione fidelibus protestabantur se mortis esse reos; interdò Deo offerbant animam innocentem, id est, animalis sanguinem in quo anima esse dicebatur; nam hinc agnoverant Deum talem oblationem fieri factam acceptare, eoque placari. Ita Lev. c. 17: *Quia anima carnis in sanguine est; et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris. Quotidie fiebat hæc sacrificialis effusio, ut mœuerentur de Christi sanguine pro animabus omnium hominum effundendo, quem eo fine offerendum esse, certè Isaias didicerat, c. 53. Fertum expressa erant figura incurati novæ legis sacrificii; de eo loquitur Malachiis c. 1, v. 10. *Munus (milia) non suscipiam de manu vestra; et v. 11: Ab ortu enim solis, etc., offerat nomini meo (milia) oblatio munda.* Soli Romano Ecclesie sacrificio catholico hæc conveniunt. *Milva*, licet ubique ferti significationem habeat, à Vulgata diversimodè vertitur. Lev. c. 2, v. 1, 5, 4, 7, 9, 11, 15, sacrificium, v. 14 et 15, oblatio; Mal. supra, *Munus*; et Mal. cit. v. 11, oblatio munda.*

ad vesperum. Hoc iuge sacrificium veteris Testamenti fuit figura sacrificii Missæ in novo Testamento. 1° Ratione rei oblate. Nam sicut in illo offerbatur agnus immaculatus, ita in hoc offertur Christus, qui est agnus sine macula, Joan. 1, v. 29: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. 2° Ratione loci. Sicut ille offerbatur in tabernaculo, ita hic in Ecclesiâ. 3° Ratione durationis. Sicut ille offerbatur quotidie, ita Christus offertur quotidie. Unde etiam apud Daulem 12, v. 14, vocatur iuge sacrificium. 4° Ratione determinationis temporis. Sicut ille offerbatur manè et vespere, ita Christus à principio mundi usque ad finem. Apoc. 13, v. 8: *Agnus qui occisus est ab origine mundi*, non quidem reipsâ, sed per energiam. 5° Ratione adjuncti. Sicut ille offerbatur cum similia et vino, ita Christus quotidie offertur sub specie panis et vini.

DE AGNO PASCHALI. — Hoc sacrificium agni paschalis à Deo institutum est paulò antè egressum filiorum Israel ex Ægypto: ac primò celebratum pridie egressionis ad vesperam, cum mandato ut postea singulis annis, primo mense anni, die 14 mensis ad vesperam repetetur. Quod, an semper factum sit, postea videbimus. Ad majorem illius notitiam, hæc breviter examinanda sunt: 1° Qualis debuerit esse agnus? 2° An pro agno licerit aliud animal immolare? 3° Quo tempore immolandum fuerit agnus? 4° Quo loco? 5° Quo ritu? 6° Quinam poterint ex illo comedere? 7° In quem finem institutum sit hoc sacrificium agni? 8° Quoties celebratum à Judæis? Est ergo prima questio: Qualis debuerit esse agnus? — Resp. Debit habere tres conditiones. 1° Ut esset masculus. 2° Ut anniculus, seu unius tantum anni. 3° Ut sine macula, id est, sanus et integer, non morbidus aut vitiosus. Hoc patet ex illo Exod. 12, v. 3 et 5: *Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas...* *erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus*. Quæ autem macule seu vitia accerent quodcumque animal à sacrificio, explicat Moyses, Levit. 22, v. 21-22, his verbis: *Homo qui obtulerit vicinam... tam de bobus, quam de ovibus, immaculatam offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. Si cacum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non offeretis ea Domino, nec adolabitis eis super altare Domini*. Altera questio est, an pro agno licerit aliud immolare, nisi hædonum, qui similiter debebat esse masculus, et sine macula. Sic enim legitur Exod. 12, v. 5: *Erunt autem agnus absque macula, masculus, anniculus: juxta quem ritum tollitis et hædonum*. Objici potest illud Deut. 16, v. 2: *Immolabitis phase Domino Deo tuo, de ovibus et de bobus*. Ergo præter agnum et hædonum, licebat etiam bovem aut vitulum immolare. — Resp. Nomen phase, dupliciter sumi solet. Primò, propriè et strictè pro agno paschali, qui immolabatur decimo quarto die mensis primi ad vesperam; et hoc sensu, non licebat pro agno immolare aliud animal, nisi hædonum, ut dictum est. 2° Inpropriè et latè, pro bovis pacificis, quæ durante solemnitate paschali,

offerbantur in diebus azymorum qui sequebantur vesperam et immolationem agni paschalis. Hujusmodi autem hostiæ poterant sumi etiam ex bobus. Et hoc sensu intelligitur quod allatum est ex Deuteronomio. Vide quæ scripta sunt Num. 28, v. 15 et seq. Unde patet, tam agnum paschalem, quam cæteras victimas illius solemnitatis, vocari phase in Scripturâ. Hinc faciliè explicatur illud Joan. 18, v. 28: *Erant autem manè; et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha*. Ubi per pascha non intelligitur agnus paschalis, quem Judæi pridie ad vesperam comederant: sed victimæ pacificæ, quæ sequentibus azymorum diebus comedi solebant, non tamen nisi à mundis et purificatis. Tertia questio est, quo tempore immolandum fuerit agnus? Resp. Die decimo quarto mensis primi ad vesperam. Sic enim præceperat Deus, Exod. 12, v. 5-6: *Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas... Et servabis cum usque ad quartam decimam diem mensis hujus: immolabis autem universam multitudinem filiorum Israel ad vesperam*. Hoc præceptum, quoad posteriorem partem, semper servatum est; nam Hebræi, non solum in monte Sinai et alibi, solebant immolare agnum paschalem die decimo quarto mensis primi ad vesperam (1). Excepit unum casum. Nam si eo die immundi essent, poterat diffusi usque ad diem decimum quartum sequentis mensis; quod aliquandò etiam factum est. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant Judæos nunquam, nisi in Ægypto, jussos fuisse querere agnum die decimâ, quem postea immolarent die decimâ quartâ ad vesperam; sed unicuique liberum fuisse, ut quereret, quo die vellet. Itâ Abulens. in cap. 12 Exod., q. 4, libera lib. 5 de Templo, cap. 5 et nonnulli alii. Et duplex illorum ratio est. Una, quia postea quotiescumque fit mentio immolationis agni, nunquam reperitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat queri agnus; sed solum altera pars de die decimo quarto, quo debebat immolari. Ergo signum est, quod illa pars, de die decimo non obligaverit, nisi in Ægypto. Altera, quia erant legitime cause cur in Ægypto debuerint agnum prius querere et preparare, quam veniret dies immolationis; quæ tamen cause postea locum non habuerunt. Erant autem hæc. 1° Quia sciebant se post paucos dies egressuros esse ex Ægypto, et ideo erant valdè occupati curâ ea paranda, quæ ad futuram protectionem putabant esse necessaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliuiscerentur agni paschalis, jussu sumi tempore illud querere et preparare. 2° Ut tantò plus temporis haberent ad explorandum, an agnus esset talis, qualis ex præcepto Dei requirebatur, nempe anniculus, masculus, sine macula. 3° Ut illis diebus, quibus agnus asservabatur, ex ipsis aspectu et balatu, faciliùs cogitarent de futurâ liberatione ex Ægypto.

Neutra ratio videtur convincere. Non prior, quia

(1) Confer, si vacat, Iahn, *Archæolog. Biblicæ*.

etiam postea, quotiescumque fit mentio immolationis agni, nunquam reperitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, et intestinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec posterior, quia illa tres cause non magnoperè urgent. Imò prima et tertia non coherent inter se. Nam si in futuram protectionem itâ intenti erant Israelitæ, ut periculum esset ne obliuiscerentur agni paschalis, quid necesse fuit, ut ex aspectu et balatu agni reducerentur in recordationem future protectionis? Secunda nihil efficit; cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus esset anniculus, masculus et sine macula, si postea non indigebant? An miris cauti et solertes erant in Ægypto, quàm extrâ Ægyptum? Non video cur id asseramus.

Quarta questio est, quo loco immolandum fuerit agnus paschalis? — Resp. Distingueda sunt quatuor tempora. Primum egressionis ex Ægypto. Secundum, peregrinationis in deserto. Tertium, ingressus in Judæam. Quartum, habitationis in Judæa. Igitur, cum adhuc in Ægypto essent Hebræi, singuli patresfamilias in sua domo jubebantur immolare et comedere agnum. (Exod. 12, v. 3.) At tempore peregrinationis immolantur et comederunt in deserto Sinai. (Num. 9, v. 1 et seq.) Porro in ingressu in Judæam, post transitum Jordanis, in campestribus Jericho (Josue 5, v. 10); denique tempore habitationis in Judæa, nusquam licebat id facere, nisi in illo loco, ubi esset tabernaculum, juxta illud Deuter. 16, v. 5-6: *Non poteris immolare phase in quolibet arbutu tuarum quas Dominus Deus tuus daturus est tibi, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi; immolabis phase vesperè ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto*. Locus autem, in quo habitavit nomen Domini, fuit variis temporibus varius. 1° Gâlgala. 2° Silo. 3° Nobe. 4° Gabaon. 5° Jerusalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc causa est cur sæpè in sacris litteris fiat mentio eorum, qui tempore paschali Hierosolymam ascendebant, ut secundo Paralip. 50, v. 1; Luc. 2, v. 41, et alibi. Quinta questio est, quo ritu coquendus et comedendus fuerit agnus? — Resp. In primâ immolatione, quæ in Ægypto contigit, servatus est hic ritus et ordo. 1° Macinabatur agnus, et sanguis ejus ponebatur super utrumque postem januæ, et super liminare domus in quâ edendus erat. 2° Excoriabatur, diffundebatur et eluebatur. 3° Asinabatur igne. 4° Assatus comedebatur cum capite, pedibus et intestinis. 5° Adhibebantur azymi panes cum lacteus agrestibus. 6° Nihil ex eo licebat conservare in sequentem diem; sed si quid residuum fuisset, igne comburendum erat. 7° Qui illum comesturi erant, debebant accincti esse reanibus, calecati, baculum manibus gestantes, festinantes. Vide Exod. 12 à v. 6 ad 14 usque. Duo hic queri solent. 1° An hæc omnia sint etiam servata? 2° An Judæi comedentes agnum, debuerint stare, an sedere? Nihil certè de utroque (1). Sexta questio est, quinam poterint co-

(1) Discrimen inter pascha Ægyptiacum et alia se-cutura agrè probatur; textus Num. cap. 9 apertus

medere de agno paschali? — Resp. Soli Judæi; non autem alienigenæ, nisi prius essent circumcisi. (Exod. 12, v. 45.) Et ratio est, quia circumcisio erat figura Baptismi: et agnus paschalis, sacrificii Eucharistix. Sicut ergò in novo Testamento non potest esse particeps sacrificii Eucharistix, nisi sit baptizatus, ita in vetero Testamento nemo poterat edere de agno paschali, nisi esset circumciscus. Sed an omnes circumcisci possent? Certum est immundos non potuisse. Undè si qui Judæi, vel alienigenæ circumcisi, eo die, quo ordinariè immolabatur agnus paschalis, immundi fuissent, debebant prius mundari et expectare usque ad diem decimum quartum mensis, sicut factum est, Num. 9, v. 6; et 2 Paral. 30, v. 15. Septima questio est, in quem finem institutum fuerit hoc sacrificium agni? — Resp. In duplicem finem. Primò in memoriam illius beneficii, quod Judæi consecuti sunt eâ nocte, quæ secuta est immolationem agni paschalis in Ægypto. Tunc enim Deus percussit omnia pri-mogenita Ægypti, intactis Pharaonis. Secundò in typum et figuram Christi, qui tanquam agnus innocens immolatus et occisus erat pro humano genere. De priori fine intelligitur illud Exod. 12, v. 14: *Hæc habitis hæc diem in monumentum, et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*. Et v. 26-27: *Et cum dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista religio? — Dicitis eis: Victimam transiitâ Domini est, quando transiit super domos filiorum Israel in Ægypto, percussit Ægyptios, et domos nostras liberans*. De posteriori loquitur Apostolus, 1 Cor. 5, v. 7: *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Duo autem spectanda sunt in agno. 1° Immolatio, quæ erat figura Christi eruce immolandi. 2° Conestio, quæ erat figura Christi in ultimâ cenâ comediendi sub specie panis et vini. Prior figura in his consistit. 1° Sicut per immolationem agni paschalis, et per aspersionem sanguinis ejus super postes et liminaria, liberati sunt Israelitæ à captivitate Pharaonis, et ab angelo percussio, sic per immolationem Christi in cruce, et per effusionem sanguinis illius, liberatum est genus humanum à servitute peccati, et diaboli. 2° Sicut agnus vesperè immolatus est, sic Christus in fine secularum mortuus est pro nobis. 3° Sicut agnus immolabatur à totâ multitudine populi Israelitici, sic Christus morti addictus est, clamante totâ Indecorum multitudine, *crucifige, crucifige*. 4° Sicut agnus erat masculus, anniculus, et sine macula, sic Christus in patiendo fortis, in flore ætatis, et sine ullo peccato. 5° Sicut os non confingebatur in agno, sic Christi crura in cruce non sunt fracta; quam figuram expressit Evangelista. (Joan. 19, v. 36.) 6° Sicut pro agno poterat hædus subrogari, sic Christus, tamenis agnus esset, tamen inter iniquos, id est, inter hædus reptans

est: Locutus est Dominus ad Moysen... dicens: Faciant filii Israel phase in tempore suo... Juxta omnes ceremonias et justificationes ejus. Igitur omnes præscripti ritus, impetè mysterio semper observandi fuerunt.

tatus est. Et sicut hœdus solebat esse victima pro peccatis, sic Christus pro peccatis totius mundi oblatus est. Hinc etiam Jacob patriarcha hœdulus pellicibus obvolutus fuit, ut Christum præfiguraret. Posterior figura consistit in his. 1° Sicut agnus fuit conestus à Judæis, sic Christus in Eucharistiâ comeditur à christianis. 2° Sicut ille, à solis Judæis et circumcisis, et in solâ civitate Jerusalem, ita hic à solis christianis et baptizatis, et in solâ Ecclesiâ. 3° Sicut ille assatus igne corporali, ita hic assatus igne charitatis. 4° Sicut ille cum azymis panibus, et lactucis agrestibus, ita hic cum magnâ puritate et dolore de peccatis. 5° Sicut ille cum capite, pedibus et intestinis, ita hic cum divinitate et humanitate, jacente sub specie panis et vini. Denique, sicut ille à Judæis succinctus et peregrinantibus ad terram promissionis, ita hic à christianis, proparantibus ad cœlestem patriam.

Octava questio est, quoties à Judæis celebratum sit pascha? — Resp. Constat ex Scripturâ, et sæpe celebratum, et sæpe omissum esse. Ac 1° celebratum est in egressu ex Ægypto. (Exod. 12, v. 28.) 2° In deserto Sinai, anno secundo egressionis. (Num. 9, v. 4.) 3° In campestribus Jericho. (Josue 5, v. 10.) 4° In Jerusalem, sub Ezechîâ rege. (2 Paral. 30, v. 1.) 5° In Jerusalem, sub Josiâ rege. (4 Reg. 23, v. 21, et 2 Paral. 35, v. 1.) 6° Post reditum ex captivitate Babylonici in Jerusalem. (1 Esdræ 6, v. 19.) 7° Tempore Christi et Apostolorum. (Matth. 26, v. 17.) Omissum est autem primum, toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum est in Ægypto; secundo, in deserto Sinai, ut dictum est. Ab eo tempore, per 58 annos, usque ad transitum Jordanis, omissum est. Non enim Judæi, qui transibant Jordanem, erant circumcisi, ac proinde non poterant celebrare Pascha. Unde Josue, cum vellet post transitum Jordanis in Galgalâ, sen in campestribus Jericho, renovari immolationem agni, prius mandavit omnes circumcidi. (Josue 5, v. 2.) Deinde tempore regni sæpe omissum est. Unde Ezechias et Josias hortati sunt populum, ut omnes venirent Jerusalem, et ibi juxta legem celebrarent pascha. (4 Reg. 23, v. 21, et 2 Paral. 30, v. 1.) Denique intermissum est tempore cœlestis civitatis Babylonice. Unde post captivitatem, cum Judæi rediissent Jerusalem, cooperunt iterum immolare. (1 Esdræ 6, v. 19.) Atque hæc ex Scripturis dieta sufficient.

DE ALIIS ALLAREM SOLEMNIATUM SACRIFICIIS. — Præter jûge sacrificium, quod quotidie, et præter Agnum paschalem, qui in Paschate offerebatur, erant alia sacrificia, que in reliquis solemnitatibus offerri debebant ex prescripto legis. Erant autem hæc solemnitates, 4° Sabbatum. 2° Neomenia, seu initium mensis lunaris. 3° Solemnitas Azymorum, que incipiebat postridiâ Paschatis. 4° Pentecoste. 5° Festum tabernaculorum. 6° Festum expiationis. 7° Scenopœgia, seu festum tabernaculorum. 8° Festum cœtis atque collectæ, de quibus fusiis cap. 16. Sacrificium sabbati describitur Num. 28, v. 9-10, his verbis: *Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et*

duas decimas similis oleo conspersæ in sacrificio, et libra que ritè fundatur per singula sabbata in holocaustum sempiternum. Sacrificium Neomenie, ibid., v. 11 et seq.: In calodis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, et tres decimas similis oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos, et duas decimas similis oleo conspersæ per singulos arietes, et decimam decimæ similis oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suavissimi odoris atque incensæ est Domino. Libamenta autem vini, que per singulos fundenda sunt victimas, ista erunt: mensis v. 13 per singulos ritulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, pû sibi anno vertente succedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis. Sacrificium solemnitatis Azymorum, ibid., v. 16 et seq.: Mens autem primo, quartâ decimâ die solemnitas: septem diebus vescatur azymis. Quarum dies prima venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in eâ. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem; et sacrificia singulorum ex similitudine, que conspersa sit oleo, tres decimas per singulos ritulos, et duas decimas per arietem, et decimam decimæ per agnos singulos, id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Itâ facietis per singulos dies septem dierum in fontem ignis, et in odorem suavitissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum, etc. Sacrificium Pentecostes, Lev. 23, v. 15 et seq.: Numerabilis ergo... Septem hebdomadas plenas... id est, quinquaginta dies; et sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similis fermentatae, quos coquetis in primitiis Domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos, anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavitissimum Domino. Facietis et hircum pro peccato duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Camsque eleaverit eis sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. Et vocabitis hanc diem celeberrimum, atque sanctissimum. Sacrificium festi tabularum, Lev. 23, v. 24-25: Mense septimo, primâ die mensis, erit vobis sabbatum memoriale, clangentibus tubis... et offeretis holocaustum Domino. Quale autem deberet esse hoc holocaustum disertè explicatur, Num. 29, v. 1 et seq.: Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in eâ, quia dies clangoris est et tabularum. Offeretisque holocaustum in odorem suavitissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem; et in sacrificiis eorum, similis oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem; et hircum pro peccato, qui offeretur in expiationem populi; præter holocaustum calendarium cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libati-

onibus solitis. Ubi nota, in festo tabularum, tria fuisse sacrificia offerenda. Unum, ratione festi tabularum. Alterum, ratione neomenie. Tertium, jûge sacrificium, quod quotidie offerebatur. Et hoc significat Scriptura, cum dicit, præter holocaustum calendarium, et holocaustum sempiternum; quasi dicat, præter illa duo sacrificia offeretis etiam illud tertium, quod jam prescripsi. Sacrificium festi expiationis, Lev. 23, v. 27: Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus; affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. Hoc holocaustum describitur, Num. 29, v. 7 et seq., his verbis: Decima dies mensis hujus septimi erit vobis sancta... offeretisque holocaustum Domino... vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et in sacrificiis eorum, similis oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos, qui simul agni septem; et hircum pro peccato, abvncus his que offerri pro delicto solent in expiationem et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libationibus eorum. Ubi iterum nota, præter hircum pro peccato, debuisse offerri, primum, vitulum, cujus sanguis inferabatur in sanctuarium; secundo, hircum alium, super quem sacerdos confitebatur peccata populi, et sic emitebatur in desertum. (Lev. 16, v. 10.) Tertio, jûge sacrificium. Vide Lyran. in cap. 49 Num. Sacrificium Scenopœgie, seu tabernaculorum, Lev. 23, v. 34-36: A quinto decimo die mensis hujus septimi, erunt feria tabernaculorum, septem diebus Domino... Septem diebus offeretis holocausta Domino. Hæc holocausta septem dierum sigillatim exprimuntur, Num. 29, v. 15 et seq., his verbis: Offeretis... vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, et in libamentis eorum, similis oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos... Et duas decimas arietis uno, id est, simul arietibus duobus, et decimam decimæ agni singulis, qui simul agni quatuordecim; et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus. In die altero, offeretis vitulos de armento duodecim, etc. Die tertio, vitulos undecim, etc. Et sic deinceps. Hoc solum adverte, quod illis septem diebus, omnia sacrificia sint eadem, excepto numero vitulorum. Nam primo die offerentur 15 vituli, secundo 12, tertio 11, quarto 10, quinto 9, sexto 8, septimo 7. Singulis autem diebus, 2 arietes, 14 agni, hircum pro peccato, et jûge sacrificium. Sacrificium cœtis atque collectæ, quod transactis septem diebus tabernaculorum, celebrabatur octavo die, describitur, Lev. 23, v. 36 et seq.: Dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino; est enim cœtis atque collectæ. Et Num. 29, v. 35 et seq.: Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis, offerentes... vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabit; et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Sequitur communis clausula: Hæc offer-

retis Domino in solemnitatibus vestris; præter nota, et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis; unde constat generatim loquendo, duplicia fuisse sacrificia, quædam necessaria ex prescripto legis, alia spontanea ex arbitrio et devotione offerentium. De prioribus, quæ fiebant in solemnitatibus, dictum est hæc actus. De posterioribus nihil necesse dicere in particulari, quia parum ad nostrum institutum.

DE IGNE, QUO UTEBANTUR SACERDOTES IN SACRIFICIIS. — Quinque certa sunt ex Scripturis. Primum est ignem quemdam à Deo cœlitis datum esse, qui consumpsit primum sacrificium, quod obtulit Aaron in deserto, postquam sacerdos à Moysse consecratus est; quod contigit anno secundo egressionis filiorum Israel ex Ægypto. Sic enim legitur, Lev. 9, v. 23-24... Apparuit gloria Domini omni multitudinibus; et ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum, et adipem qui erant super altare. Quod cum viderent turbae laudauerunt Dominum, ruentes in factus suos. Alterum est, hunc ignem debuisse perpetuo nutrirî et conservari à sacerdotibus, ne unquam in altari decederet. Lev. 6, v. 12: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos subjiciens ligna manè per singulos dies. Et infra v. 15: Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficit in altari. Tertium est, non alio, quam isto igne potuisse uti sacerdotes ad sacrificia. Hoc inde constat, quia Nadab et Abiu, filii Aaron, à Deo puniti sunt, quod aliena igne sua essent. Lev. 10, v. 1-2: Arreptisque Nadab et Abiu, filii Aaron, thuribus, posuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, et mortui sunt coram Domino. (Vide de Aug. in quest. super Levit., q. 31. Quartum est, hunc ignem à secundo anno egressionis ex Ægypto, quo cœlitis à Deo datus est, perpetuo conservatum fuisse in altari tabernaculi usque ad tempus captivitatis Babylonice, quo et templum incensum est, et Judæi in Babylonem abducti sunt. Tunc enim in quodam puteo à sacerdotibus abscondus est. 2 Machab. 4, v. 49: Cum in Perisiam duccerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc, calidiores Dei erant, acceptum ignem de altari cœlitis absconderrunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, et in eo condituli sunt cum, ita ut omnibus ignotus esset locus. Hinc sequitur ignem illum, in toto tempore quod processit captivitatem, toties mutasse locum, quoties tabernaculum cum altari de loco in locum translatum est. Fuit ergo per 59 annos in solitudine. Postcâ cum illi Israel, transito Jordane, venissent in Terram promissionis, fuit successivè in variis locis, in Galgalâ, in Silo, in Nobe, in Gabaon, in Jerusalem, adificatio jam Salomonis templo; ibique mansit usque ad captivitatem, ut dictum est. Quintum est eundem ignem, post solitam captivitatem jubente Nehemiâ, questum fuisse à nepotibus eorum sacerdotum qui illum in puteo abscondiderant; nec tamen inventum, sed pro eo repertum fuisse aquam crassam; que, oblato sacrificio, divinitus in ignem conversa est. 2 Mach. 20, v. 20 et seq.:

Cum autem praeerissent anni multi, et placuit Deo, ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum qui absconderant, misit ad requirendam ignem; et sicut naraverunt nobis, non inveniunt ignem; sed aquam crassam. Et iussit eos haurire, et afferre sibi; et sacrificia, quae imposita erant, iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quae erant superposita. Atque hoc factum est, et tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. Porro, diem illum, quo ignis hic divinitus accensus est, habuerunt Iudaei pro solemnitate, et deinceps festum, sui dies dati ignis appellatus est. Et postea in secundo templo, eodem igne usi sunt in sacrificiis.

Porro in hoc igne, de quo haec dicitur, est tria spectanda sunt, quae mysterium habent. 1° Quod sit a Deo datus. 2° Quod illo solo, et non alio licerit uti in sacrificiis. 3° Quod cum perisset, ex aqua crassa per ministerium sacerdotum, non sine magno miraculo, recuperatus sit. Haec, inquam, tria mysterium habent. Ex primo, discimus ignem illum, quo nos in novo Testamento perficimus sacrificium, coelestem esse, nec alium quam divinum charitatis. Ex secundo, nullum sacrificium Deo gratum esse sine hoc igne charitatis. 1 Cor. 13, v. 3... *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habero, nihil mihi prodest.* Ex tertio, hunc ignem charitatis aliquando in nobis perire per peccatum mortale, quod habet se instar aquae crassae; sed postea, accedente absolute sacerdotali, non sine magno miraculo reviviscere et recuperari. De hoc igne loquitur Christus, Luc. 12, v. 49: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?* (Vide Aug. in Psal. 69.)

DE SACRIFICIO NOVI TESTAMENTI QUOD PER SACRIFICIA MOSAICA FITI PRÆFIGURATEM. — In novo Testamento duplex est sacrificium, unum cruentum, quo Christus in ara crucis Deo Patri oblatus est pro expiatione nostrorum peccatorum; alterum inermatum quo idem Christus quotidie sub specie panis et vini offertur in altari, partim in memoriam eruenti illius sacrificii, partim ob has causas: 1° Ad colendum Deum; 2° ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis; 3° ad impetrandam novam beneficia; 4° ad placandum Deum. Haec duo sacrificia possunt dupliciter spectari, 1° quoad rem oblatam; et sic non sunt duo, sed unum. Nam in utroque est una et eadem res oblatam, nempe Christus Dominus; 2° quoad modum et ritum offerendi; et sic duo sunt. Nam Christus in altero oblatus est cruento modo, et in propria specie humana per realem sui occisionem; in altero offertur inermatum modo, et sub specie aliena, sine reali sui occisione. Utrumque sacrificium est quasi primarium prototypum, ad quod praefigurandum omnia sacrificia veteris Testamenti ordinata sunt; sive illa fuerint Mosaica, de quibus actum est; sive antiquiora Mosaicis, ut sacrificium Abraham, Melchisedech, Job, ut omittam reliqua. Nam haec omnia fuerint typi, sui figurae nostri sacrificii. Quod breviter sic explico. In sacrificio cruento, quo Christus in cruce oblatus est, multa spe-

ctari possunt, 1° quod fuerit unigenitus Dei Filius; 2° quod a Patre oblatum in mortem; 3° quod Patri obsequissimus. Haec tria optime praefiguntur per sacrificium Abraham, quo obtulit unigenitum filium suum Isaac; 4° quod reipsa occisus sit. Hoc significat omnia sacrificia Mosaica, quae erant ex animalibus; 5° quod effusione sanguinis liberaverit nos à servitute diaboli. Hoc significat sanguis agni paschalis, qui super postes domorum aspersus, liberavit filios Israel à servitute Pharaonis; 6° quod suo sanguine mundaverit nos à peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum et aliorum animalium, teste Apostolo, Heb. 9, v. 13-14: *Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi... emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis!* 7° quod innocens occisus sit. Hoc significat mactatio agni paschalis. Unde Isaias cap. 53, v. 7... *Sicut ovis ad occisionem ducatur, et quasi agnus coram tondente se obtundet, et non aperiet os suum;* 8° quod tametsi innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat hircus, qui loco agni paschalis offerri poterat. Hircus enim animal foetidum est; 9° quod crura eius non sint fracta. Hoc significat agnus paschalis, de quo scriptum est, Exodi 12, v. 46... *Nec os illius confringetis;* 10° quod se totum Patri obtulerit, nulla parte sibi reservata. Hoc significat omnia holocausta.

Similiter in sacrificio inermatum multa spectari possunt: 1° Quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat iure sacrificium, de quo supr. 2° Quod caro Christi verè comedatur in hoc sacrificio, Joan. 6, v. 56: *Caro enim mea verè est cibus.* Hoc significat caro agni paschalis, quae verè comederat ab offerentibus. 3° Quod Christus sumatur sub specie panis et vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem et vinum obtulit. 4° Quod comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri peccatis, ne indignè accedant, 1 Cor. 11, v. 29: *Qui enim manducat et bibit indignè, iudicium sibi manducat et bibit, non iudicans corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio sistorum Job; 5° Quod debeant habere veram contritionem et dolorem de peccatis praeteritis. 1 Cor. 14, v. 28: *Probet autem seipsum homo.* Hoc significat lactuce agrestis in esu agni paschalis. 6° Quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, et contendere ad caelestia. Hoc significat Iudaei, qui accinxi lumbis, et calcatei, et tenentes baculum in manibus, festinanter comederant agnum paschalem. Haec ferè praecipua sunt. Alia miontura omitto.

CAPUT XV.

DE SACRAMENTIS MOSAICIS.

Sacramenta sunt quaedam externa signa, seu ceremoniae, quae ex Dei institutione habent vim significandi et efficiendi aliquam sanctitatem, ut passim docent theologi. Est autem duplex sanctitas, una vera et interna, quae est idem quod gratia iustificans; altera legalis et externa, quae consistit in quadam munditia legali, id est, à lege Mosaica prescripta. Sicut enim lex Mosaica reputabat quosdam impudicos seu irregu-

lares, qui hoc vel illo modo affecti essent, aut certa quaedam opera facerent, ita etiam reputabat quosdam mundos et sanctos, si certas quasdam ceremonias à Deo institutas usurparent. Hoc posito, quaeritur primum, quae et quot fuerint sacramenta Mosaica? 2° Quam vim et efficaciam sanctificandi habuerint? 3° An fuerint tam perfecta quam nostra sacramenta? 4° Quid de singulis in particulari statuendum sit?

QUESTIO PRIMA. — Quae et quot fuerint sacramenta Mosaica? — Generatim loquendo, fuerint duplicia. Quaedam pertinebant ad totum populum, ut circumcisio, esus agni paschalis, purificationes ab externis immunditiis, expiationes à peccatis. Quaedam ad ministros Synagoga, ut consecratio sacerdotum, ablutio manuum ac pedum, rasio pilorum, esus panum propositionis, et quorundam aliorum quae sacerdotum usibus deputabantur. (D. Thom. in 1-2, q. 102, art. 5.) Haec omnia erant figurae sui typi sacramentorum novae legis. Nam 1° circumcisio erat figura Baptismi. 2° Esus agni paschalis et esus panum propositionis, figura Eucharistiae. 3° Purificationes et expiationes, figura Penitentiae. 4° Consecratio sacerdotum, figura Sacri Ordinis. (D. Th. ibid. art. 5. ad 5.)

Queres cur nulla fuerit figura reliquorum sacramentorum, ut Confirmationis, Extremae Unctionis et Matrimonii. D. Thomas assignat hanc causam, quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiae. (Galat. 5, v. 4; Heb. 7, v. 19.) Similiter extrema unctio est quasi immediata quaedam preparatio ad introitum regni caelestis. At in veteri Testamento nemini patebat introitus ad regnum caeleste, quia Janua regni caelestis nondum erat aperta, eò quod Christus nondum persolverat prelium redemptionis nostrae per effusionem sui sanguinis. (Hebr. 9, v. 8; et cap. 10, v. 19.) Denique, sacramentum matrimonii significat indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Iudaeorum non poterat significare, quia per libellum repudii poterat dissolvi. (Deut. 24, v. 1.)

Dices 1° Videntur plura fuisse sacramenta, quam quae jam enumerata sunt, ut manna et aqua scaturiens de petra, quae erant figurae sacramenti Eucharistiae. — Respondeo. Erant quidem figurae sacramenti Eucharistiae, ut bene objicitur; sed tamen non erant proprie sacramenta. Non enim erant externa caeremonia à Deo instituta, quae ordinariè deberent usurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota, in veteri Testamento fuerunt duplices figurae nostrorum sacramentorum. Quaedam erant figurae et sacramenta simul, ut circumcisio, esus agni paschalis, et reliqua superioris enumerata. Quaedam non erant sacramenta, sed tantum figurae, quo pacto transitus maris Rubri erat figura Baptismi, et manna, figura Eucharistiae. Neutrū tamen sacramentum. (D. Thom. 5, p. q. 70, art. 4, ad 2.)

Dices 2° Si non fuerint illa sacramenta Mosaica, quam quae enumerata sunt, necesse est pauciora fuisse Mosaica, quam sint nostra, quod est contra Augustinum in Psal. 37, asserentem plura fuisse Mosaica.

Sequela patet, quia nostra sacramenta sunt septem, sed tantum quatuor, correspondente Baptismo, Eucharistiae, Penitentiae, Sacro Ordini, ut dictum est. — Resp. Mosaica fuerunt multo plura quam quatuor; fuerunt enim variae purificationes ab immunditiis legalibus, et similitur variae expiationes à peccatis. Quae tametsi inter se diverse essent, representabant tamen unum sacramentum Penitentiae. Eodem modo fuerunt multa, quae representabant Eucharistiam.

QUESTIO II. — Quam vim et efficaciam sanctificandi habuerint sacramenta Mosaica? — Sensus est: quam sanctitatem significaverint et effecerint sacramenta Mosaica? Tria probanda sunt. 1° Quòd significaverint gratiam iustificantem, quae est vera et interna sanctitas. 2° Quòd tamen non effecerint aut contulerint gratiam iustificantem. 3° Sed quòd contulerint sanctitatem, seu munditiam legalem. Sit ergo prima conclusio: Sacramenta Mosaica erant signa gratiae iustificantis, quae in novo Testamento danda erat per Christum. Ita passim theologi, qui asserunt sacramentum in genere nihil aliud esse, quam signum rei sacrae, vel invisibilis gratiae signum visibile; et hoc interesse inter sacramentum veteris ac novi Testamenti, quòd hoc sit signum gratiae praesentis, illud fuerit signum gratiae per Christum danda. Nam sicut nos in novo Testamento credimus Christum venisse, ita Iudaei in veteri Testamento credebant venturum esse. Unde, sicut nostra sacramenta significant gratiam quae reipsa datur per Christum, ita illorum sacramenta significabant gratiam quae danda erat per Christum. Et hoc sensu dicit Apostolus, Hebr. 10, v. 1: *Umbra enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.* Secunda conclusio: Sacramenta Mosaica non efficiebant gratiam iustificantem, quam significabant; vel non erant signa practica gratiae iustificantis; vel, non habebant vim iustificandam, aut remittendi peccata, quoad culpam. (Quae omnia ferè pro eodem usurpantur.) Ita D. Th. in 5, p. q. 62, art. 6, et alii passim, exceptis paucis. Et probatur primum ex iis Scripturae locis, ubi sacramenta Mosaica vocantur egena, infirma et inutilia. Egena, quia non continebant gratiam; infirma, quia non poterant à peccato liberare; inutilia, propter eandem causam, Galat. 4, v. 9... *Quomodo convertimini iterum ad infirma, et egena elementa?* Id est, ad caeremonias et sacramenta Mosaica. Et Hebr. 7, v. 18: *Reprobatio quidem fit praecedentis mandati, propter infirmitatem eius, et inutilitatem.* Ubi per mandatum, intelligit legem Mosaicam quae idèo reprobata est quia erat infirma, et inutilis. Tametsi enim praescriberet multas caeremonias et sacramenta, non tamen per ea poterat hominem salvare. Quod etiam confirmatur ex sequentibus testimoniis, Joan. 1, v. 17: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est, id est, Moyses dedit populo nudam legem, nudas caeremonias, nudas caeremonias; à Christus dedit etiam gratiam quam Moyses dare non potuit.* Et Gal. 3, v. 11: *In lege nemo iustificatur apud Deum, id est, vi legis, vel vi sacrificiorum et sacramentorum, quae à lege praescripta sunt.* Et ibid. v. 21... *Si enim*

quia esset lex, quae posset vivificare, verè ex lege esset iustitia. At ex lege non est iustitia; ergo lex non potest vivificare. Ratio sumitur ex precedenti conclusione, quia si sacramenta Mosaeica contulissent gratiam, jam fuisset signa praesentis gratiae, et non futurae; nec Apostolus dixisset: *Umbra habens lex futurorum bonorum*; sed potius, habens praesentia bona, id est, praesentem gratiam, iustitiam et saltem. Tertia conclusio: Sacramenta Mosaeica conferbant quandam munditiam et sanctitatem legalem: quae quidem non erat vera et interna sanctitas, sed tamen figura verae et interner sanctitatis.

Haec conclusio clara est, si loquamur de purificationibus ab externis peccatis. De reliquis sacramentis sic ostenditur. Consecratio sacerdotum (quod etiam spectat ablutio manuum et rasio pilorum) effiebat ut alicui de numero aliorum segregati, speciatim deputarentur ad cultum divinum peragendum; quo deputato erat quaedam sanctitas legalis, quam non habebant laici. Similiter, circumcisio effiebat ut homo, qui antea reputabatur inter immundos et incircumcisos, transferretur ad populum sanctum, et a Deo peculiariter electum, de quo scriptum est, Exodi 19, v. 6: *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. Et deut. 7, v. 6: Populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.* Ad hunc populum nemo admittitur, nisi per circumcisionem. Denique, esus agni paschalis et panum propositionis effiebat, ut homines fierent participes cibi sanctificati, quae erat quaedam sanctitas legalis.

QUESTIO II. — *An sacramenta Mosaeica fuerint tam perfecta, quam nostra?* — Lutherani et Calvinistae docent, nihil interesse inter sacramenta Mosaeica et nostra, quoad vim et efficaciam justificandi, ac proinde eandem vim et efficaciam habuisse Mosaeica, quam habent nostra. Quod perinde est, ac si dicas, nihil interesse inter umbram et imaginem; inter figuram et rem figuratam; inter ancillam et dominam; inter servos et filios; inter Moysen et Christum. Quae omnia absurda sunt.

Catholici assignant duplex discrimen. Umm, quod Mosaeica non contulerint gratiam justificantem, ut ostensum est; nostra conferunt, ut patet Act. 2, v. 38: *Poenitentiam agite, baptizati utiqueque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum.* Et ad Titum 5, v. 6... *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Hoc discrimen agnoscit Augustinus in Psalm. 75: *Alia sunt, inquit, sacramenta dantia salutem; alia promittentia Salvatorem. Sacramenta novi Testamenti dant salutem; sacramenta veteris Testamenti promittent Salvatorem.* Et ibid.: *Mutata sunt sacramenta; facta sunt facilliora, pauciora, salubriora, felicitiora.* Vide eund. epist. 118, ad Iannarium, et lib. de Doct. Christ., cap. 9, et lib. 49 contra Faust. cap. 15. Alterum est, quod Mosaeica constarent rebus, et non verbis; nostra rebus et verbis. Ita D. Th. 5, p. q. 80, art. 6, ad 2 et 5. Et probatur, quia in veteri Testamento, ubi praescribuntur praecipui ritus sacramentorum,

nulla fit mentio verborum, ut patet Gen. 17, v. 10 et seq., ubi praescribitur ritus circumcisionis. Et Exod. 12, ubi praescribitur ritus agni paschalis. Et Levit. 8, ubi praescribitur ritus ordinationis. Et sic deinceps. At in novo, non tantum rerum, sed etiam verborum fit mentio. Nam in Baptismo, est ablutio aquae, et verba baptizantis. (Math. 28, v. 29.) In Eucharistia, est panis et vinum, et verba consecrationis. (Math. 26, v. 26.) In Confirmatione, est impositio manuum, et oratio. (Act. 8, v. 15-17.) In Extrema Unctione, est unctio et oratio. (Jac. 5, v. 14.) Rationem hujus discriminis assignat D. Th., quia status veteris Testamenti erat imperfectior, quam est status novi Testamenti; et habebat fidem obscuriorem ac magis implicitam, quam nos habemus; ergo etiam debebat habere sacramenta obscuriora, id est, magis obscure significantia. Cum ergo verba sint clariora ad significandum, quam externae caeremoniae, non debebant sacramenta Mosaeica constare verbis, sed solis caeremoniis: alioqui fuissent aequè clara ac nostra, quod est contra analogiam et differentiam veteris ac novi Testamenti, quae initio hujus libri explicata est.

Contra primum discrimen objicit Calvinus illud 4 Cor. 10, v. 3-4: *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Ex quo colligit, Iudeos eandem escam manducasse in manna, quam nos manducamus in Eucharistia; ac proinde manna et Eucharistiam esse ejusdem virtutis et efficaciam. Et confirmatur, quia esca illa, teste Apostolo, erat spiritualis; ergo habebat effectum spiritalem, et non tantum corporalem aut legalem. Unde Aug., tract. 26 in Joan., disputans de illo loco Pauli, dicit sacramenta nova et vetera fuisse diversa specie visibilibus, et paria virtute spirituali. — Resp.: Apostolus non confert nos cum Iudeis, sed Iudeos inter se; neque dicit Iudeos eandem escam nobiscum manducasse, sed omnes Iudeos, inter se collatos, eandem escam manducasse, ut patet ex contextu, qui sic habet: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt; et omnes in Moysse baptizati sunt, in nube et in mari; et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.* Quod non potest secundum sensum litteralem intelligi de Christianis, sed de solis Iudeis. Sensus igitur Apostoli est hic: Quemadmodum Iudei, tametsi omnes idem manna coeleste manducarent, et eandem aquam divinitus datam biberent, non tamen omnes salvi facti sunt, sed in deserto perierunt, propter sua peccata; ita nos Christiani, tametsi omnes eodem baptismo, et eadem Eucharistia utamur, non tamen omnes salvabimur, nisi à peccatis abstinemus. Nec obstat Augustinus, cujus verba sunt haec: *In signis diversa sunt, sed in re, quae significatur, paria sunt; id est, sacramenta vetera et nova sunt paria, quoad rem significatam, quia eundem Christum significant.* Hinc non sequitur, esse paria quoad efficaciam, sed solum quoad significationem. Nam vetera significabant Christum venturum; nova significant Christum presentem. Et hoc sensu, tam vetera quam nova dicuntur spiritualia.

Contra posterius discrimen objici potest, quod etiam in veteri Testamento, quando praescribuntur ritus sacramentales, fiat mentio verborum, ut patet Lev. 4, v. 26, ubi describitur ritus sacrificii pro peccato, et postea subditur: *Robabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.* — Resp.: Non est certum quod illud sacrificium fuerit sacramentum. Et, si non fuit sacramentum, cessat obiecto. Deinde, oratio sacerdotis non erat de essentia sacrificii pro peccato, sed solum adhibebatur ad facilius impetrandam peccati remissionem. Hoc inde colligitur, quia in sacrificio pro peccato sacerdotis, nulla oratio adhibebatur; sed solum in sacrificio pro peccato alicujus de populo, ut patet ex loco citato.

QUESTIO IV. — *Quid statuendum sit de circumcissione?* — Haec dicitur de sacramentis in genere. Nunc speciatim agendum est 1° de circumcissione, 2° de purificationibus ab externis immunditiis. De reliquis actum est ante; praesertim de esu agni paschalis, cap. 14. De expiationibus à peccato, ibidem. De consecratione sacerdotum, cap. 7, quest. 5.

Igitur de circumcissione quaedam certa, quaedam dubia sunt apud theologos. Certa sunt haec. Primum, quod circumcisio à Deo instituta sit pro Abrahamo et tota ejus posteritate mascula. (Genes. 17, v. 10 et seq.) Secundò, quod deberit fieri octava die. (Ibid. v. 12.) Nec poterat citius fieri, quia ante illum diem propter infantis teneretatem, fuisset periculum mortis. Poterat tamen justè de causâ differri post octavam diem; sicut dilata est in deserto per quadraginta annos, ob continuam peregrinationem. (Josue 5, v. 6.) Vide ibi Serarium, et Vasq. in 3 p. disp. 165, cap. 2. Tertiò, quod deberit fieri in carne praepiuti. (Gen. 17, v. 14.) Quia Adamus in isto membro sensit primum effectum suae inobedientiae, nempe rebellionem carnis. (Gen. 5, v. 11.) Quartò, quod ob varios fines instituta sit. 1° Ut esset signum foederis seu pacti inter Deum et Abraham cum suis posteris. (Gen. 17, v. 11.) *Ut sit in signum foederis inter me et vos.* Hoc autem foedus, ex parte Dei tale est: *Ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.* Ex parte Abrahami: *Et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te, in generationibus suis.* (Gen. 17, v. 7-9.) Uno verbo, Deus promittebat Abrahamo et posteris ejus perpetuam protectionem. Hi vicissim perpetuam promittebant Deo obedientiam et legis observantiam. 2° Ut esset signum fidei Abrahae, et justitiae per fidem adeptae. (Rom. 4, v. 11.) 3° Ut esset typus seu figura baptismi. (Col. 2, v. 11.) Nam sicut Baptismus est signum quo Christiani distinguuntur à non Christianis; ita circumcisio fuit signum, quod Iudei distinguebantur ab aliis gentibus. Et sicut nemo potest usurpare alia Christianorum sacramenta, nisi prius sit baptizatus; ita nemo poterat usurpare sacramenta Mosaeica, nisi prius fuisset circumciscus. Denique, sicut susceptio baptismi est quaedam protestatio fidei Christianae; ita susceptio circumcisionis fuit quaedam protestatio fidei Abrahae. (Vide D. Thom. 5, p. q. 70, art. 1.)

Dubia sunt haec. 1° An circumcisio deberit fieri

culto lapideo? 2° Quare Moyses non circumciderit filium suum? 3° Quare Iudei non fuerint circumcisi in deserto per 40 annos? 4° An etiam gentiles debeant circumcisci? 5° An liceret circumcidere filios gentium, invitatis parentibus? Et alia similia de quibus Vasq. in 3 p. disp. 165, cap. 5, et disp. 166, cap. 1, et disp. 165, cap. 8; item Cornelius in cap. 4 Exodi, v. 24, et in cap. 17 Gen. v. 12, et alii.

Praecipua dubitatio est, an etiam circumcisio fuerit instituta in remedium peccati originalis? Et consequenter, an contulerit gratiam justificantem? Multi affirmant cum Augustino. Alii rectius negant? Multi affirmant cum Justino, Irenaeo, Chrysostomo, ut Bellarm. lib. 2 de Sacram. cap. 15 et 17, et Vasq. in 4-2, disp. 150, cap. 2. Et probatur primò ex illo Gen. 17, v. 10-11: *Hoc est pactum meum quod observabitur inter me et vos, et semen tuum post te: circumcisio estis vobis omnes masculinum; et circumcidetis carnem praepiuti vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos.* Ubi assignatur finis ob quem instituta fuit circumcisio; et nulla fit mentio remedi contum peccatum originale. Secundò, ex illo Rom. 5, v. 1-2: *Quid ergo amplius Iudeo est, aut quae utilitas circumcissionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia creditur sint illis eloquia Dei.* Ubi Apostolus ex professo quaerit, quid circumcisio profuerit Iudeis? Nec dicit profuisse ad remissionem peccati originalis (quod tamen maxime dicere debuisse, si verum esset), sed solum ad hoc profuisse, quod Iudei per circumcisionem separati à gentilibus acceperint legem Mosaeicam. Idem docent ipsimet Iudei, praesertim Philo in libro de Circumcisione, et Joseph., lib. 1 Antiq. cap. 12, qui ambo rerum Judaicarum fuerunt peritissimi. Accedit duplex ratio, una, quia circumcisio debebat differri usque ad octavam diem. Si ergo fuisset remedium peccati originalis, omnes infantes qui moriebantur ante octavam diem, carissent illo remedio, quod est durum asserere. Altera, quia Iudei per 40 annos in deserto non fuerunt circumcisi. (Josue 5, v. 6.) Quis autem credat, remedium peccati originalis tantùm fuisse neglectum, sciente Moysse?

Solet objici illud Gen. 17, v. 14: *Masculus, cujus praepiuti caro circumcisio non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.* Ex quo colligit Augustinus, omnes masculos non circumcisos perire, quia peccatorem in Adamo, et irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris; circumcisos autem non perire, quia per circumcisionem liberati sunt ab illo peccato. — Resp. Illud pactum cujus ibi fit mentio, non est pactum de fructu arboris non comedendo, ut patet Augustinus; sed est pactum, quod inter Deum et Abrahamum, ejusque posteros initum est, ut ante explicavi. Est igitur hic sensus: Quicumque masculus ex posteris Abrahae non fuerit circumciscus, quia feci hoc pactum cum Abrahamo et posteris ejus, ut nemo, nisi circumciscus, ad populum admittatur.

Secundò objicitur: Circumcisio fuit figura Baptismi;

at Baptismus institutus est in remedium peccati originalis, ergo et circumcisio. — Resp.: Non sequitur, ut patet in hoc simili discursu: Agnus paschalis fuit figura Eucharistiae; at Eucharistia instituta est ad conferendam gratiam ex opere operato; ergo et agnus paschalis. Vel in hoc: Salomon fuit figura Christi; at Christus est redemptor humani generis; ergo et Salomon. Vel in hoc: Synagoga fuit figura Ecclesiae; at Ecclesia est catholica sine universalis; ergo et Synagoga. Ratio est, quia figura in duobus deficit à re figuratâ. 1° Quòd non representet rem figuratam in omnibus; sed in aliquo tantum. 2° Quòd in eo ipso, in quo illam representat, imperfectior sit quàm res figurata, v. g., circumcisio est figura Baptismi. In Baptismo multa spectari possunt. 1° Quòd sit signum discernens se segregans christianos ab aliis. 2° Quòd conferat gratiam sanctificantem, et eà mediante, tollat peccatum originale. 3° Quòd fiat per ablationem aquae. 4° Quòd perficiatur per invocationem SS. Trinitatis. Circumcisio non est figura Baptismi, vel non representat Baptismum in his omnibus, sed tantum in primo. Et in eo ipso adhuc deficit. Est enim carnale signum, discernens Iudeos ab aliis. Baptismus est spirituale signum, discernens christianos à non christianis. Item Baptismus est signum necessarium ad salutem, quia nemo sine Baptismo salvari potest. (Joan. 3, v. 5.) Circumcisio non est signum necessarium ad salutem, quia Ninivite et alii sine circumcisione salvati sunt. Eodem modo, manna est figura Eucharistiae. At in Eucharistia multa spectari possunt. 1° Quòd sit cibus et potus. 2° Quòd contineat verum corpus et sanguinem Christi. 3° Quòd conferat gratiam justificantem; et plura alia. Manna non representat Eucharistiam in his omnibus, sed in eo quòd sit cibus. Et in hoc ipso deficit. Non enim est cibus animæ, sicut Eucharistia, sed tantum corporis. Neque confert immortalitatem, sicut Eucharistia, sed relinquit hominem mortalem. (Joan. 6, v. 49-50.) *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de caelo descendens; ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Idem dicendum est de Salomone respectu Christi, et de Synagoga respectu Ecclesiae. Ex hoc duplici defectu satis apparet non licere argumentari à re figuratâ ad figuram, secundam aequalitatem aut paritatem, sed tantum secundam quandam analogiam, qualis est inter umbram et corpus; inter rudem delineationem imaginis, et perfectam imaginem. Itaque non valent hic consequentiae. 1° Circumcisio est figura Baptismi; at Baptismus tollit peccatum originale: ergo et circumcisio. 2° Baptismus spiritualiter discernit christianos ab aliis: ergo et circumcisio. Baptismus fit per ablationem aquae, et invocationem SS. Trinitatis: ergo et circumcisio. Hæc tamen valet: Circumcisio est figura Baptismi: ergo debet esse aliqua analogia inter utrumque, qualis est inter umbram et corpus, inter inchoatum et perfectum. Hæc in eo consistit, quòd sicut circumcisio in carne distinguit Iudeos à gentilibus, ita Baptismus in animâ distinguit christianos à non christi-*

nis, nempe per spiritualem characterem, qui animam indebiliter impressus est.

Tertio obijcitur: Non potest assignari aliud remedium peccati originalis in veteri Testamento quàm circumcisio: vel si potest, assignetur. — Resp.: Assignetur hujusmodi remedium pro femellis, quæ non circumcidebantur; tunc assignabo pro masculis. Aut si nos lateat, quo remedio usæ sint femelle, quod mirum si lateat, quo remedio usæ sint masculi? Iudei debebant utrumque scire per traditionem. Nam ex Scripturâ nihil certi haberi potest. (Vide quæ cap. 1, qu. ult. de Traditionibus dicta sunt.)

QUESTIO V. — *Quid statuendum de purificationibus ab immunditiâ legali?* — Iudei, qui contraxerant immunditiam legalem, debebant purificari, antequàm admitterentur, vel ad ingressum templi, vel ad sacras oblationes, vel ad aliorum consortium. De hæc purificatione breviter agendum est per sequentes questionculas.

Quæres 1° quinquam secundum legem Mosaicam erant immundi? — Resp.: Erant duplices immundi. Alii in se; alii ex contactu rei immunde. In se immundi erant hi. 1° Puerperæ. (Lev. 12, v. 2.) 2° Leprosi. (Levit. cap. 13, et cap. 14.) 3° Seminifui. (Lev. 15, v. 2.) 4° Polluti ex coitu, sive legitimo, sive illegitimo. (Lev. 15, v. 16.) 5° Menstruate. (Lev. 15, v. 19.) 6° Haemorrhoeis, id est, quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis, extrâ tempus menstruale. (Lev. 15, v. 25.) Ex contactu autem rei immunde fiebant immundi, qui sequuntur. 1° Qui tangebant leprosum, seminifuum, pollutos ex coitu; menstruatâ, hæmorrhoeis, aut illorum vel illarum vestes, aut sedilia, ut patet ex locis allegatis. 2° Qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. (Lev. 11, v. 43.) 3° Qui tangebant cadavera animalium immundorum. (Lev. 11, v. 24.) 4° Qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. (Lev. 11, v. 39.) 5° Qui tangebant cadavera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. (Num. 19, v. 14.) 6° Qui ingrediebantur domum vel tentorium, in quo jacebat mortuus. (Num. 19, v. 14.) 7° Qui tangebant aquas expiationis, quibus immundi expiabantur. (Num. 19, v. 21.)

Quæres 2° quomodo purificabantur qui erant immundi in se? — Resp.: non omnes eodem modo.... Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperissent masculum, immunda erant septem diebus, et manebant triginta diebus in sanguine purificationis. Et tunc offerebant agnum anniculum in holocaustum, et pullum columbae sive turtorem pro peccato. Vel, si pauperes essent, duos pullos columbarum. Si autem peperissent femellam, immunda erant quatuordecim diebus; et sexaginta sex diebus manebant in sanguine purificationis. Et tunc offerebant pro femella, sicut pro masculo. (Levit. 12, per totum.) Leprosi, antequam curata esset lepra, jubebantur hæc præstare. 1° Habere vestes dissutas. 2° Caput nudum. 3° Os veste contextum. 4° Clamare sordidos se esse. (Lev. 13, v. 44 et seq.) Quando autem curata erat lepra,

expiabantur hoc modo: 1° Sacerdos aspergebat illos sanguine passeris, per alium passerem alligatum baculo cedrino, cum cocco et hyssopo; et mox passerem vivum permittebat volare. 2° Ipsimet lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, ac deinde lavabant seipsum. 3° Die octavo, si divites erant, offerebant agnum pro delicto, et agnum pro peccato, et ovem anniculum in holocaustum, cum tribus decimis simile, et olei sextario. Sine pauperes, offerebant agnum pro delicto, et duos tortures, vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, et alterum in holocaustum, cum tribus decimis simile, et olei sextario. 4° Sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, et pollices dexteræ manûs et pedis. 5° Ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo; reliquum olei fundens super auriculam dexteram, et super pollices manûs ac pedis dextri, et super caput. (Lev. 14, per totum.) Simili modo lustranda erat vestis aut domus, quando à lepra erat curata. Seminifui, id est, qui durantem seminis fluxum patiebantur ex debilitate naturæ, debebant sic purgari. Quando sanati erant, numerabant septem dies; et tunc lotis vestibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octavo offerebant duos tortures, vel duos pullos columbarum; unum pro peccato, et alterum in holocaustum. (Levit. 15, v. 15.) Polluti ex coitu (sive viri, sive feminae) lavabant totum corpus aquâ, et erant immundi usque ad vesperam. (Levit. 15, v. 16.) Menstruate septem diebus separabantur. (Ibid., v. 19.) Haemorrhoeis, quando sisebantur sanguis, numerabant septem dies, sicut seminifui; et octavo die, offerebant duos tortures, vel duos pullos columbarum; unum pro peccato, et alterum in holocaustum. (Ibid. 28 et 29.)

Quæres 3° quomodo purificabantur, qui erant immundi ex contactu rei immunde? — Resp.: Hæc fere regula servabatur. Eo die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi usque ad vesperam, seu usque ad solis occasum, et loti aquâ expiabantur, ut patet Levit. 15, ubi hæc verba sepe repetuntur, v. 22: *Qui tetigerit... (hanc vel illam rem immundam), lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperam.* Excipiabantur tamen qui fiebant immundi ex contactu mortui, vel morticini, vel sepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi septem diebus; et die tertio, et septimo aspergebantur aquâ lustrali, et sic expiabantur. (Num. 19, v. 11-12.)

Quæres 4° an omnes immundi, quomodi erant immundi, debuerint extra castra habitare? — Resp.: Omnes quidem arcebantur ab ingressu templi, et à sacris oblationibus; non tamen omnes exciiebantur extra castra; sed hi soli: Primò, leprosi, seminifui, et polluti super mortuum. (Num. 3, v. 2.) Secundò polluti ex nocturno somnio. (Deut. 23, v. 10.) Præter hos immundos, omnes omnino, sive mundi, sive immundi, debebant egredi castra, quoties ibant ad requisita naturæ; juxta illud Deut. 23, v. 12-15. *Habebis locum extra castra, ad quem egredieris ad requisita naturæ,*

gerens passillum in balteo: cinique sederis, fodies per circuitum, et egestis humo operies quo revelatus es. Id quæ ob duas causas, ut ibidem insinuat. 1° Ut castra servarentur munda contra morbos. 2° Propter honorem Arcae foederis, in qua Deus habitabat in medio castrorum.

Quæres 5° an omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, simul contraxerint peccatum? vel, an omnis immunditia legalis fuerit peccatum? — Resp.: non omnis. Erat enim duplex immunditia Hebræorum. Una erat vetita præcepto Dei; ut comedere carnes immundas, sanguinem, adipem. (Lev. 11, per totum.) Item comedere morticinum, vel laniatum à bestis. (Lev. 22, v. 8.) Item, tangere morticinum immundorum, et tangere reptilia. (Lev. 11, v. 43.) Igitur per horum essum vel contactum, non tantum contrahebatur immunditia legalis, sed etiam peccatum. Altera immunditia non erat vetita præcepto Dei, sed solum indicata et statuta, ut tangere leprosum, vel seminifuum; pati lepram, fluxum seminis, menstrua. Nam de his non dicitur: *Ne tangatis eos, sed, qui tetigerit, immundus erit.* Unde hæc non erant peccata, sed tantum indecebant irregularitatem legalem. (Vide Cornelium, in cap. 15 Lev.)

Quæres 6° qualis erat illa aqua, quæ immundi aspergebantur et mundabantur? — Resp.: Erat aqua lustralis, seu aqua lustrationis, vel expiationis, cui cineres rufæ vacce erant infusi. Fiebat autem hoc modo: Sacerdos accipiebat rufam vaccam sine macula, quæ non portaverat jugum; hanc immolabat extrâ castra, et totam comburebat cum ligno cedrino, cocco bis tincto et hyssopo. Illius cineres collecti spargebantur in aquam vivam, id est, fontanam, seu fluentem. Et tunc aqua illa cineribus inspersa adhibebatur ad immundos purificandos. (Num. 19, v. 2 et seq.)

Nota 1°: Hæc vacca in deserto immolabatur extrâ castra. In terrâ verò Palestinâ immolabatur Jerosolymis extrâ portam, et inde cineres deferbantur ad singula oppida, ut ubique haberent aquam lustrationis pro usu quotidiano. Omnes enim immundities per hanc aquam tollebantur, ut colligitur ex illo Hebr. 9, v. 15: *Si cinis sanguis hircorum et laurorum, et cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, etc.*

Nota 2°: Tradunt Hebræi, et ex eis Burgensis addit, 2 in cap. 19 Num., quòd sex tantum vacce rufæ fuerint immolate per totam durationem à Moysse usque ad Christum. Prima, tempore Moysis. Secunda tempore Esdræ. Tertia et quarta tempore Simeois justi, qui fuit Pontifex per annos octoginta. Quinta et sexta tempore Joannis pontificis, qui fuit pater Maththie, à quo descendenter Machabei. Quod tamen non est verisimile. Nam pauci cineres unius vacce; quo tempore Moysis immolata est, non poterant sufficere per tot annos, quòd inter Moysen et Esdram elapsi sunt; præsertim pro tantâ Judæorum multitudine, et pro quotidianis purificationibus, quæ ex præcepto Dei fiebant. Unde verisimilius est, quòd tradunt Lyran. et

Cornel., singulis annis unam vaccam esse immolatam (1).

Quæres 7° quid significabant tot ac tam diversæ purificationes Judæorum? — Resp.: Erant figuræ sacramenti Penitentis, et significabant quàm seria futura esset contritio, confessio, purificatio et munditia Christianorum; quàm accuratam examen conscientie; quàm diligens sollicitudo ad eluendum vel minimam labelem animæ.

CAPUT XVI.

DE OBSERVANTIS LEGALIBUS.

Observantia legales quibus Judæi discernabantur à gentilibus, erant varis. 1° Discretio ciborum mundorum ab immundis. 2° Abstinentia à sanguine et adipis. 3° Jējania. 4° Vota. 5° Juramenta. 6° Solemnitates festorum. 7° Annus remissionis. 8° Jubilæum. 9° Rasio, vel tonsio capitis ac barbe. 10° Certus usus vestium. (Vide D. Thom. in 1, 2, q. 102, a. 6.) Dicam aliquid de singulis.

De discretione ciborum mundorum ab immundis. — De hæc discretio potissimum agitur Lev. 11, et Deut. 14. Ex quibus locis colligi possent aliquot regulæ, de pecoribus, de piscibus, de avibus, de aliis. Et quidem de pecoribus est hæc regula generalis: *Omne animal, quod in duas partes dividit ungulam, et ruminat, comeditis, ut bovem, ovem, capram, cervum et capream, bubulum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.* (Lev. 11, v. 3; Deut. 14, v. 4.) Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima, quod nec ruminat, nec ungulam dividit, immundum est. (Lev. 11, v. 26.) Secunda, quidquid autem ruminat quidem, sed ungulam non dividit, etiam immundum est, ut camelus, lepus, chærogryllus. (Lev. 11, v. 4, et Deut. 14, v. 7.) Tertia, quidquid non ruminat, etiam ungulam dividit, immundum est, ut sus. (Lev. 11, v. 7, et Deut. 14, v. 8.) De piscibus sunt duæ regulæ. Prior: *Omne quod habet pinnulas et squamas, tam in mari quàm in fluminibus et stagnis, comeditis.* Posterior: *Quidquid non habet pinnulas et squamas, immundum est abominabile est.* (Lev. 11, v. 9-10.) De avibus immundis, quibus non licebat vesci, erant hæc: *Aquila, gryps, halicætos, ixion, mitrus, vultur, corvus, struthio, noctua, larus, accipiter, bubo, mergulus, ibis, cygnus, onocrotalus, porphyrio, herodius, charadriion, upupa, versperilio.* (Lev. 11, v. 15, et Deut. 14, v. 12.) De aliis erant hæc regulæ. Prima, *omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis.* (Lev. 11, v. 20.) Secunda, *quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, ut est*

(1) Vacca rufa figura erat Salvatoris nostri, quæ summam in eo consistit, quod pontifex unâ cum vaccâ ruffa peccata populi symbolicè portante; extrâ castra, seu portam civitatis dimitteretur, in Christum tunc sanguine vestibus, et peccatis lotus mundi onustum, sacerdotem simul et hostiam, extrâ portam passurum presignare (Hebr. c. 13).

bruchus, attackus, ophiomachus, locusta. (Lev. 11, v. 21.) Tertia, *immunda sunt polluta sunt, mustela, mus, crocodilus, nygale, chamæleon, stellio, laeerta, talpa.* (Lev. 11, v. 29.) Quarta, *omne quod reptat super terram, abominabile erit.* (Lev. 11, v. 41.) Quinta, *quidquid super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.* (Lev. 11, v. 42.)

Nota 4°: Immundum dupliciter sumitur in Scripturâ. Primò pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic sumitur locis jam citatis. 2° Pro debili vel maculoso, quod liceat quidem comedere, sed non offerre in sacrificium. Sic sumitur Deut. 12, v. 15-16: *Sin autem comedere volueris, et te esus carum delectaverit, occide et comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis; sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile; sive mundum, hoc est integrum et sine macula, quod offerri liceat, sicut capream et cervum, comedes obsequio est dantur sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.*

Nota 5°: Præter immunda animalia, de quibus jam dictum est, erant etiam aliæ quæ tametsi ex suo genere munda essent, tamen censebantur immunda propter aliquam circumstantiam. De quibus intelligi debent hæc Scripturæ testimonia, Exodi 21, v. 28: *Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur; et non comedatur carnes ejus.* Et Exodi. 22, v. 31: *Carnem, quæ a bestia fuerit prostrata, non comedetis, sed proficietis canibus.* Et Lev. 7, v. 19: *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedatur, sed comburetur igni.* Et Lev. 11, v. 34: *Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit.* Et Deut. 14, v. 21: *Quidquid autem mortuum est, non vescamini eo.*

Quæres 4°: Quid significabat illa discretio ciborum mundorum ab immundis in veteri Testamento? Resp.: Significabat discretionem Judæorum et gentilium. Nam Judæi in veteri Testamento censebantur mundi, sancti, impolluti; Gentiles verò immundi, et polluti. De Judæis dictum est Deut. 14, v. 2: *Populus sanctus es Domino Deo tuo.* De gentilibus verò, Matth. 7, v. 6: *Nolite dare sanctum canibus; neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Et Matth. 13, v. 26: *Non est hominum numerus panem filiorum, et mittere canibus.*

Quæres 5°: Quis sustulit hæc discretionem inter Judæos et Gentiles? Resp.: Christus, qui ex Judæis et Gentilibus fecit unam Ecclesiam, et abstulit medium partem, quo à se mutuo dividebantur. Ephes. 2, v. 14: *Hæc etiam spectat illud, Rom. 5, v. 29: An Judæorum Deus tantum? Nonne et Gentilium?* Et Rom. 10, v. 12: *Non enim est distinctio Judæi, et Græci.* Et Galat. 3, v. 28: *Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.*

Quæres 6°: Quis primo cognovit hoc mysterium? Respondeo: In veteri Testamento fuit incognitum. Ephes. 3, v. 5. In novo, primo omnium revelatum est Petro, quando vidit cœlum apertum, et descendens

vas quoddam, velut linteam magnum, in quo erant simul animalia munda et immunda, quod significabatur in Ecclesia simul fore Judæos et Gentiles. Act. 10, v. 41 et seq. Hoc intellige eo sensu quo explicatum est cap. 2, q. 9.

Quæres 4°: An etiam in novo Testamento sit discretio ciborum mundorum ab immundis? Resp.: Non est. Nam, ut ait Apostolus ad Titum 1, v. 15: *Omnia creatura Dei bona est, nihil rejicitur, dum quod cum gratiarum actione percipitur.* Ubi nota discrimen inter Judæos, christianos et hereticos. Judæi abstinebant à quibusdam cibis, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Christiani abstinent in Quadragesimâ à carnibus ex præcepto Ecclesiæ, non propter immunditiam, sed propter devotionem. Heretici abstinent à quibusdam cibis ex errore, propter falsam persuasionem. (1 Timoth. 4, v. 2.)

De abstinentiâ à sanguine et adipis. — De hæc abstinentiâ exstat præceptum, Lev. 3, v. 16-17: *Omnis adeps, Domini erit jure perpetuo in generationibus et cunctis habitaculis vestris; nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.* Ubi aliqua notanda sunt. Primò, quod Judæis in lege Mosaicâ non tantum prohibitus fuerit sanguis immolatus, id est, sanguis victimarum, sed etiam sanguis quorumcumque animalium, quæ domi ad eum macerabantur, ut patet Levit. 17, v. 10-11: *Nono quilibet de domo Israel, et de adventu qui peregrinatur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est.* Et infra, v. 14: *Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est.* Secundò, quod hoc præceptum non tantum Judæis fuerit datum in lege Mosaicâ, ut jam ostendi: sed etiam Noe et posteris ejus in lege naturæ, Gen. 9, v. 5 et seq.: *Omne quod movetur et vivit, erit vobis in cibum; quasi olera videntia tradidi vobis omnia; excepto quod carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animalium vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum.* Et postea novis christianis in lege Evangelicâ, Act. 15, v. 29: *Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato.* Itaque tribus vicibus prohibitus est usus sanguinis. 1° In lege naturæ, antequàm introducta esset discretio ciborum mundorum ab immundis. 2° In lege Mosaicâ, quando vigeat illa discretio. 3° In lege Evangelicâ, quando eadem discretio fuit abrogata. Hæc triplex prohibitio facta est ob triplicem causam. Prima causa est, ut homines abstineant ab effusione sanguinis humani. (Gen. 9, v. 5.) Altera est, quia sanguis est vehiculum, nutrimentum, et tutela vite ac spirituum vitalium. Vita autem solius Dei est; ergo et sanguis soli Deo offerri debet. Que causa adducitur in secundâ prohibitione, Levit. 17, v. 11: *Quia anima carnis in sanguine est.* Tertia, ut Judæi et Gentiles facilius possent uniri sen coalescere in unam Ecclesiam. Que causa fuit, cur Apostoli interdicerent esum sanguinis. Nam Gentiles comedebant sanguinem: Judæi non item. No ergo fieret inter illos

dissensio, utriusque jussi sunt abstinere à sanguine (saltem ad initium nascentis Ecclesiæ) ut esset firmior illorum concordia et unitas. Hæc abstinentia à sanguine multum differet ab abstinentiâ ab adipis.

1° Quia abstinentia à sanguine præcepta fuit in lege naturæ, in lege Mosaicâ, et in lege Evangelicâ; ut dixi. Abstinentia verò ab adipis, solum in lege Mosaicâ. 2° Judæi debebant abstinere ab omni sanguine, non tamen ab omni adipis. Debebant quidem abstinere ab adipis, qui seorsim in intestinis continetur; non tamen ab eo qui carni adhaeret et illi quodammodo immixtus est. Rursùm, debebant abstinere ab adipis illorum animalium, quæ erant munda ad sacrificium; ut ab adipis ovis, capræ, bovis; non tamen ab adipis aliorum, quæ tantum erant munda ad comedendum; ut ab adipis cervi, bubuli, et similibus, de quibus supra. (Vide Cornel. in cap. 3 Lev., v. 17.)

De jejuniis. — Duplicia erant Judæorum jejunia, alia communia seu publica, alia privata. Communia rursùm duplicia; alia stata et ordinaria, quæ singulis annis repetebantur; alia extraordinaria, quæ indiciebantur ob aliquam presentem, vel ingruentem calamitatem, et non repetebantur singulis annis. De prioribus intelligitur illud Zach. 8, v. 19: *Jejunium quartum, et jejunium quintum, et jejunium septimum, et jejunium decimum erit domui Juda in gaudium, et lætitiarum, et in sollemnitatibus præclaris.* Ubi insinuantur quatuor jejunia, quæ ordinariè à Judæis servabantur, ut notant S. Hieronymus, Rupertus et Ribera in locum citatum; Torriell. in Annal. anno mundi 2545, n. 42; Cornel. in cap. 32 Exodi, v. 19 et alii. Primum erat jejunium quartum mensis, quod Judæis indictum fuit ob tabulas legis confractas. Cùm enim Moyses descendens de monte Sinai, deferret tabulas legis ad castra, et videret populum choros ducere, et vitulum aureum adorare, iratus est, et ex pio zelo projecit tabulas ad radices montis, et confrigit. (Exodi 32, v. 19.) Putabat enim indignum esse, si tabulas legis, quæ jejuniu quadragesimæ dierum obtinebant, offerret populo, qui per ebrietatem, et idololatricam factus erat transgressor legis. Hæc sensus Ambr. lib. de Heliâ et jejuniis, cap. 6, ait: *Tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas.* Et quia hæc confractio tabularum facta est die 17 quartæ mensis, idè indictum fuit jejunium eodem die, ut patet ex kalend. Hebræorum apud Genebrardum in Comment. super Psalmos. Secundum erat jejunium quinti mensis, quod idè fuit indictum, quia Hebræi quinto mense prohibiti sunt ex Cadesbarne, ascendere montem Idumææ, et sic brevi compendio recta transire in proximam terram promissionis; sed jussu redire in solitudinem per viam maris Rubri, et quadragesimæ annis errare in solitudine, in penam murmurationis contra Deum. Et quia non obtinuerunt Deo, sed in montem Idumææ ascenderunt, perique occisi sunt ab Amorrhæis qui in illo monte habitabant. Num. cap. 14, v. 53, 41 et seq.; et Deut. 1, v. 40 et seq. Tertium erat jejunium septimi mensis, quod indictum fuit ob eadem Godole, quæ fuit Hebræis debet perniciosa. (4 Reg. 25, v. 25.)